

Max Blecher

TÖRTÉNETEK A KÖZVETLEN IRREALITÁSBAN

Részlet

Vallasek Júlia fordítása

Azt hiszem, tizenkét éves lehettem, amikor Clarát megismertem. Bármilyen mélyre ásnék gyermekkori emlékek után, azok mindig a nemi megismeréshez kötődnek. Éppoly nosztalgikusak és tiszták, mint az éj, a félelem vagy az első barátságok kalandjai. Semmiben sem különböznek a többi melankóliától, a többi várákozástól, például attól az unalmas várákozástól, hogy majd egyszer „nagy” leszek, ezt, valahányszor nálam idősebb emberrel fogtam kezét, ellenőriztem is, megpróbáltam azonosítani a súly- és méretbeli különbségeket az én bogos ujjak közt eltűnő kis kezem és az azt megszorító hatalmas tenyér között.

Gyerekkorom egyetlen pillanatában sem hagytam figyelmen kívül a nők és férfiak közti különbséget. Lehet, hogy volt egy időszak, amikor minden élőlény áttetsző mozgássá és tehetetlenségé mosódott össze előttem, erről azonban semmiféle pontos emlékekkel nem rendelkezem. A szexuális titok mindig is viszonylagosnak bizonyult. Úgy volt „titok”, ahogy egy tárgyról, egy asztalról vagy egy székről beszélünk.

Amikor azonban figyelmesen kutatok a legkorábbi emlékeim között, a nemi aktus helytelen értelmezéséből látom, hogy azok mennyire „elveszítették aktualitásukat”. Helytelen formában képzeltem el a női szerveket, a közösülést magát pedig sokkal ünnepelesebbnek és furcsábbnak, mint ahogy Clarával tapasztaltam. De minden téves, majd egyre pontosabb értelmezésben kimondhatatlanul ott lebegett a titok és keserűség hangulata, amely lassan állt össze, mint egy festmény, amelyet festője pár vonalas vázlat alapján alkot.

Látom magam egész kicsinek, bokáig érő ingecskében, kétségbeesetten sírok egy kűszöbön, egy napfényes udvaron, amelynek kitárt kapuja kihalt térre nyílik, egy hason alvó kutyákkal és zöldséges bódék árnyékában pihenő emberekkel teli, forró és bús délutáni térre.

A levegőben a rothadó zöldségek csípős szaga terjeng, nagy, lila legyek zümmögnek hangosan mellettem, isszák a kezemre hulló könnycseppeket, és örült tempójú köröket írnak le az udvar sűrű, forró fényében. Felkelek, és nagy gonddal pisilek a porba. A föld mohón issza be a folyadékot, a helyén sötét folt marad, mint egy nem létező tárgy nyoma. Ingembe törölöm az arcomat, élvezettel nyalogatom a szám széléről a sós könnycseppeket. Visszaülök a kűszöbre, és nagyon boldogtalannak érzem magam. Megverték.

Apám az imént a szobában húzott néhányat a pucér fenekemre. Nem nagyon értem, miért. Gondolkodom. Feküdtünk az ágyban egy velem egyidős kislánnyal, lefektettek minket aludni, amíg a szüleink sétálni mentek. Nem hallottam, mikor jöttek vissza, nem emlékszem, mit is csinálhattam a kislánnyal a paplan alatt. Csak azt tudom, hogy abban a pillanatban, amikor apám hirtelen felrántotta a paplant, a kislány éppen engedni kezdett nekem. Apám elvörösödött, dühös lett, és megvert. Ez minden.

Ahogy ott ülök a napon, a küszöbön, sírok, megtörlöm a szemem, ujjammal köröket és vonalakat rajzolok a porba, az árnyékba húzódok, elhelyezkedem törökülésben egy kövön, és jobban érzem magam. Egy lány vízért jön az udvarra, megforgatja a kút rozsdás kerekét. Figyelmesen hallgatom az ócska vas nyikorgását, nézem, ahogy pompás, ezüstös lófarakként ömlik a víz a vödörbe, nézem a lány nagy, piszkos lábát, ásítkok, mert semmit sem aludtam, és néha megpróbálok legyet fogni. A sírás után újrakezdődő egyszerű élet ez. A nap tovább zuhogtatja kábitó melegét az udvarra. Ez az első szexuális kalandom, ugyanakkor a legrégebbi gyerekkori emlékem.

Ettől kezdve a sötét ösztönök dagadni kezdenek, formátlanodnak, és visszatérnek természetes kereteik közé. Az, ami táguló, növekvő elragadtatás kellett volna legyen, számomra lemondás lett, kegyetlen banalitássá züllött, a gyerekkorból a serdülőkorba való átmenet a világ beszűkülésével járt együtt, ahogy a dolgok megtalálták a helyüket körülöttem, kimondhatatlanságuk megszűnt, ahogy egy fényes felület bepárásodik.

Walter eksztatikus, varázslatos alakja ma is őrzi bűvös fényét.

Amikor megismertem, egy akácfa árnyékában üldögélt egy fatörzsön, és Buffalo Bill-füzetet olvasott. A reggel tiszta fénye hideg árnyéksuhogásként szűrődött át a sűrű, zöld lombokon. Szokatlan ruhát viselt: meggyzín tunikát vésett csontgombokkal, őzbőr nadrágot, pucér lábán pedig finom, fehér bőrcsíkokból font szandált. Ha egy-egy pillanatra újra szeretném élni ennek a különleges találkozásnak az emlékét, elég hosszan elnéznem egy régi Buffalo Bill-füzet megsárgult borítóját. Mégis más volt Walter konkrét jelenléte, vörös tunikája az akác árnyékának zöld levegőjében.

Első gesztusa olyan volt, mint egy állat rugalmas talpra szökkenése. Gyorsan összebarátkoztunk. Keveset beszélünk, váratlanul meglepő javaslattal állt elő: együnk akácvirágot. Először beszéltem olyan emberrel, aki virágot eszik. Pár pillanat múlva Walter már a fán volt, és egy hatalmas csokorral szedett. Aztán lemászott, és megmutatta, hogy kell óvatosan eltávolítani a virágot a csészelevelekről, és csak a hegyét kiszívni. Én is megpróbáltam, a virág kellemes harsenással aprót reccsent a fogaim közt, és számat betöltötte a soha nem ízlelt, gyöngéd, hűvös aroma.

Egy ideig csendben eszegettük az akácvirágokat. Hirtelen megragadta a kezemet:

– Akarod látni a bandánk „főhadiszállását”?

Walter szemében szikrák villantak. Féltem egy kicsit. – Akarod vagy nem? – kérdezte megint. Egy pillanattal haboztam.

– Akarom – válaszoltam olyan hangon, amely már nem volt az enyém, kalandvágy ébredt fel bennem hirtelen, amelyről jól éreztem, nem belőlem fakad.

Walter kézen fogott, és a kert végi kiskapun át egy kihalt telekre vezetett. Ott szabadon nőtt a fű és a gyom. Csalán csípte a lábamat, amerre mentünk, félre kellett hajtánunk a vastag bogáncs- és bürökszárakat. A telek végében omladozó falhoz jutottunk. A fal előtt árok húzódott, benne mély gödör. Walter beugrott, és maga után hívott, a gödör a falban folytatódott, azon át egy elhagyott pincébe jutottunk.

A lépcsőfokok kopottak voltak, benőtte őket a fű, a falakról csöpögött a nedvesség, előttünk áthatolhatatlan volt a sötétség. Walter erősen megszorította a kezem, és maga után húzott. Lassan-lassan lementünk vagy tíz lépcsőfokot. Ott megálltunk.

– Itt kell maradnunk – mondta –, nem mehetünk tovább. A mélyben vasemberek laknak, vaskarjuk, vasfejük van, a földből nőnek ki. Mozdulatlanul gubbasztanak, és ha elkapnak a sötétben, megnyuvasztanak.

Visszafordítottam a fejem, és kétségbeesett pillantást vetettem a pince tátott szájára, a fényre, amely egy egyszerű, tiszta világból érkezett, ahol nincsenek vasemberek, és ahol messziről látni lehet a növényeket, embereket, házakat.

Walter valahonnan előszedett egy deszkát, arra ültünk. Ismét hallgattunk pár percet. Jó volt a pincében, hűvös volt, a levegő nehéz nedvességszagot lehelt, órákig elültem volna ott, elzártnan, távol a felforrósodott utcáktól, az unalmas és szomorú várostól. Jól éreztem magam a hideg falak közé zártnan, a napban bugyogó föld alatt. A délután felesleges zümmögése mint távoli visszhang szűrődött be a pince tág torkán keresztül.

– Látod, ide hozzuk a lányokat, akiket elkapunk – mondta Walter.

Csak nagy vonalakban értettem, miről beszélhet. A pince nem gyanított vonzerőre tett szert.

– És mit csináltok velük?

Walter nevetett.

– Hát nem tudod? Amit a férfiak szoktak a nőkkel, lefekszünk melljük, és... a ... tollal...

– Tollal? Miféle tollal? Mit csináltok a lányokkal?

Walter ismét nevetett.

– Hány éves vagy? Nem tudod, mit szoktak csinálni a férfiak a nőkkel? Nincs tollad? Ni az enyémet!

A tunika zsebéből egy apró, fekete madártollat húzott elő.

Abban a pillanatban éreztem, hogy rám tör a szokásos roham. Talán ha Walter nem vette volna elő a tollat a zsebéből, a végtelenségig el tudtam volna viselni a pince teljes, reménytelen zártságát. Ebben a pillanatban azonban ez az elhagyatottság mély, fájdalmas értelmet nyert. Rájöttem, milyen messze van ez a pince a várostól, a poros utcáktól. Mintha eltávolodtam volna önmagamtól, a föld alatti mélység magányába, egy akármilyen nyári nap mélyébe. A Walter által mutatott fényes, fekete toll azt jelentette, hogy ismert világomból már semmi sem létezik. Minden ájulásba dőlt, furcsán fénylett a nedves füvekkel teli különös helyiség közepén, a sötétségben, amely hideg, mohó, odvas szájként nyelte a fényt.

– Hé, mi a bajod? – kérdezte Walter. – Várj, elmondom, mit csinálunk a tollal...

Kint, a pince szája fölött egyre fehérebb, ködösebb lett az ég. A szavak nekiütözköztek a falaknak, és ájtártak puhán, mint valami folyékony lényt.

Walter tovább beszélt hozzám. De olyan messze volt tőlem, annyira légies lett, hogy csupán világosságának tetszett a sötétségben, árnyékban ágáló ködfoltnak.

– Először megismogatod a kislányt – hallottam, mintegy álomban –, aztán a tollal saját magadat is megismogatod.... Erteni kell a módját...

Walter hirtelen fölém hajolt, és rázni kezdett, mintha fel akarna ébreszteni. Lassan, lassan kezdtem magamhoz térni. Amikor rendesen kinyitottam a szemem, Waltert az ágyékomra hajolva találtam, szorosan a farkamra zárt szájjal.

Képtelen voltam felfogni, mi történik.

Walter talpra állt.

– Látod, ez jót tett... A háborúban az indiánok így térítik magukhoz a sebesülteket, és a mi bandánk minden indián varázslatot meg gyógyírt ismer.

Részegen és kimerülten ébredtem. Walter elszaladt, eltűnt. Én is felmentem óvatosan a lépcsőn.

A következő napokban mindenhol kerestem, de hiába. Már csak a pince maradt hátra, ám amikor elindultam, az elhagyott telek egészen más arcot mutatott. Mindenhol szeméthalmok, döglött állatok, rohadék búzlótt irtóztatóan a napon. Amikor Walterrel voltam, semmit sem láttam mindebből. Lemondtam arról, hogy elmenjek a pincéig, így aztán soha többet nem találkoztam Walterrel.

Beszereztem egy tollat, amelyet a legnagyobb titokban, újságpapírba csomagolva a zsebemben tartottam. Néha úgy tűnt, az egész tollas történetet én találtam ki, Walter soha nem is létezett. Néha-néha kibontottam a tollat az újságpapírból, és hosszan néztem: áthatolhatatlan volt a varázsa. Az arcomhoz közelítettem selymes, puha fényét, ez a simogatás megborzongatott kissé, mintha egy láthatatlan, mégis létező személy érintett volna meg az ujjai hegyével. Első alkalommal egy szép estén vettem használatba meglehetősen szokatlan körülmények között.

Szerettem későig kint maradni. Aznap este nagy vihar keveredett. Az egész napi forróság a villámok szabdalta ég alatt fullasztó légkörré sűrűsödött. Egy ház küszöbén ültem, és a villanyfény játékát figyeltem az utcácska falain. A szél rázta az utat megvilágító villanykörtét, és a gömb falakat beárnyékoló koncentrikus körei úgy ringtak, mint a víz, ha megrázzák az edényt. Hosszú porszalagok lebbentek fel az úton, és spirálként emelkedtek a magasba.

Egy hirtelen szélrohamra úgy látszott, mintha fehér márványszobor emelkedne a levegőbe. Ellenőrizhetetlen bizonyosság volt, mint minden bizonyosság. A fehér kőtömb sebesen, ferde irányban emelkedett, mint egy gyermek kezéből elszabadult léggömb. A szobor pillanatok alatt öklömnyi fehér folt lett az égen. Két külön személyt láttam most már világosan, kézen fogva siklottak az égen, mint a szívek.

Ekkor egy kislány állt meg előttem. Nyilván tátott szájjal, tágra nyílt szemmel bámulhattam felfelé, mert csodálkozva kérdezte, mit látok az égen.

– Nézd csak... egy repülő szobor... gyorsan... mindjárt eltűnik...

A kislány figyelmesen, összevont szemöldökkel nézett fel, és azt mondta, nem lát semmit. A szomszédságunkban lakott, arca pufók volt, és gyógyszerári piros kaucsukhoz hasonlított, a tenyere örökké izzadt. Addig az estéig csak ritkán váltottunk egy-két szót. Ahogy ott állt előttem, hirtelen nevetni kezdett:

– Tudom, miért csaptál be – mondta –, tudom én, mit akarsz...

Fél lábon ugrálva távolodni kezdett. Felugrottam, és utánaszaladtam, behívtam egy sötét gangra, ahova ő ellenkezés nélkül követett. Ott felemeltem a ruháját. Engedelmesen, a vállamba kapaszkodva hagyta magát. Talán jobban meglepte, ami történik, mint amennyire tisztában volt a dolog szemérmetlenségével.

Az esemény legmeglepőbb következményével néhány nap múltán, egy piac közepén szembesültem. Néhány kőműves meszet oltott egy ládában. A mész fortyogását figyeltem, amikor hirtelen valaki a nevemet kiáltotta, és azt mondta: „Tollal, szóval... tollal, mi?” Egy húsz év körüli, tagbaszakadt, vörös és kiállhatatlan siheder volt. Azt hiszem, a mellett a sötét gang melletti lakásban lakott. Csak egy pillanatra láttam, ahogy rám kiált a láda túlololdaláról, a párologó mészen keresztül pokolbéli látomásnak tűnt, aki tűz és villámok közt szólal meg.

Lehet, hogy mást mondott, és csak az én képzeletem adta szavainak azt a jelentést, amely azokban a napokban foglalkoztatott, nehéz volt elhinnem, hogy bármit is láthatott a gang áthatolhatatlan sötétjében. Ámbár, ha jobban belegondolok, talán nem is volt annyira sötét, mint ahogy én éreztem, és mindent jól lehetett látni (talán éppen a fényben álltunk)... Ezek a feltételezések arról győztek meg, hogy a nemi aktus alatt egy álom foglya voltam, amely tekintetemet és érzéseimet egyaránt megzavarta. Nagyobb óvatosságra intettem magamat. Ki tudja, milyen aberrációkra vetemedem: fényes nappal, a vágy hatalmának kiszolgáltatottan, melyben úgy mozogtam öntudatlanul, mint egy nehéz álomban.

A tollhoz szorosan kötődik egy másik emlék, egy fekete, mélyen felkavaró könyv emléke. Egyszer egy asztalon találtam, és nagy érdeklődéssel lapoztam át. Egy banális re-

gény volt, André Theuriet „Frida” című könyve, számos képpel díszített kiadásban. Mindegyik képen feltűnik egy szőke, hullámos hajú, bársonyruhás kisfiú és egy selyemruhás, dundi kislány. A kisfiú hasonlított Walterra. A gyerekek hol együtt, hol külön látszottak a képeken, főleg egy park rejtékében vagy romos falak tövében találkoztak. Mit csinálhattak együtt? Ezt szerettem volna tudni. Vajon a kisfiúnak is volt egy tolla, amelyet hozzám hasonlóan a zsebében hordott? A könyvecske nyomtalanul eltűnt. Keresni kezdtem mindenhol. Érdeklődtem a könyvesboltokban, de senki sem hallott róla. Bizonyára titkokkal teli könyv, ha sehol sem lehet a nyomára akadni.

Végül torkomban dobogó szívvel bementem egy közkönyvtárba. Egy magas, sápadt, enyhén reszkető szemüvegű úr ült a terem végében egy széken, és rám nézett. Már késő volt visszafordulni. Előre kellett mennem az asztalig, és ott érthetően ki kellett mondanom a csodálatos szót „Fri-da”, mintha rejtett szenvedélyeimről vallanék a rövidlátó úrnak. Közelebb léptem a pulthoz, és halkán suttogtam a könyv címét. A könyvtáros szemüvege még gyorsabban kezdett remegni az orrán, lehunyta a szemét, mintha emlékei között kutatna, és azt mondta, „nem hallott róla”. Szemüvegének reszketése azonban belső izgalomról árulkodott, most már biztos voltam benne, hogy a „Frida” a legtitkosabb és legszenzációsabb leleplezéseket tartalmazza.

Sok évvel később egy könyvesboltban ráakadtam a könyvre. Már nem az én fekete vászonba kötött könyvecském volt, hanem egy sárguló borítójú, nyomorult, alázatos kis füzet. Egy pillanatig meg akartam vásárolni, de aztán meggondoltam magam, és visszatettem a polcra. Így ma is érintetlenül őrzöm egy fekete könyvecske képét, amely magában hordoz valamit gyermekkorom eredeti illatából.

Bogdán László

A GÖRÖG SZIGET

Ricardo Reis tahiti fekete füzetéből

1. Az éden

Egy görög szigeten éltük át
szerelmünk mirákulumát.
A sziget élt, s mindennapjaink
átszínezhetnék a csodák...
Megtanultuk egymást szeretni.
„Mindent nem kell komolyan venni! –
okított a sziget –, ha más
nem figyel az én, csak magát,

örökre egyedül marad,
szeretni kell a másikat...”
Így éltünk éjt és napot át,